Praktická stránka ontológie

Zuzana Blažeková

Archambault, P.: Iniciace do Blondelovy filosofie jako krátký traktát metafyziky. Preklad T. Heiderová a K. Říha. Olomouc: Centrum ALETTI, 2012, 114 s.

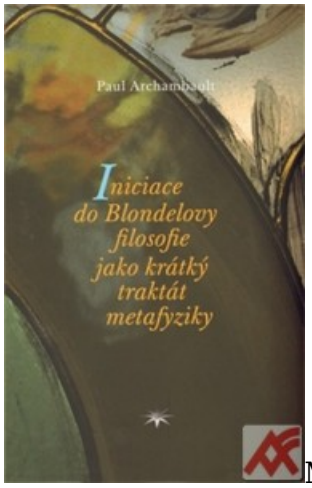

Minulý rok sa v našom jazykovom prostredí objavil český preklad francúzskej knihy P. Archambaulta, žiaka M. Blondela. Ako už napovedá samotný názov, hlavnou ambíciou autora je ponúknuť čitateľovi stručný, prehľadný a zrozumiteľný úvod do rozsiahleho diela M. Blondela. M. Blondel (1861 – 1949) je vo filozofických kruhoch známy najmä svojou inovatívnou explikáciou metafyzického pochopenia pojmu akcie. Radí sa medzi prvých filozofov, ktorí upriamili pozornosť na *akciu* – teda nie na *akt* či *aktivitu,* ktoré sú v tradičnej metafyzike pomerne často pertraktovanými témami. Blondelova konkrétno-integrálna ontológia sa zakladá na neesencialistickom (čiže existencialistickom) porozumení *bytia,* ktoré je základom celej reality. Blondel sa odkláňa od idealistických ontológií, obzvlášť populárnych v prvej polovici 20. storočia vo francúzskej filozofickej proveniencii – ako sú napríklad biranizmus (M. De Biran, CH. Renouvier, O. Hamelin…) a novobiranizmus (R. Le Senne, J. Chevalier, L. Lavelle…) – a preferuje realizmus (tj. bytie je síce pojmom stojacim v základe všetkého myslenia, poznávania aj konania, ale výsledok myslenia – nejaké tvrdenie – nemá svoje zakorenenie len v mysli, ale musí mať svoj základ priamo v realite. Reálne existujúca realita sa vzťahuje k mysli a naše úsudky či tvrdenia vždy smerujú k bytiu tejto reality). Na rozdiel od Hegla zdôrazňuje Blondel primát bytia pred myslením.

Archambaultov predhovor sa štýlom podobá na Descartove *Meditácie*. Tu sa síce nezatvárajú oči ani nezapchávajú uši (ako to robí Descartes v úvode 3. Meditácie) ako súčasť metodiky, ale Archambault metaforicky taktiež hľadá tiché miesto, kde si môže v pokoji usporiadať myšlienky z opätovného čítania Blondelovej „pentalógie“. Zisťuje, že okrem „bohatstva a plodnosti“ (s. 6) tam rezonuje aj „prepletená húština“ (s. 7), ktorá môže čitateľa poľahky zmiasť či odradiť (obzvlášť, keď vezmeme do úvahy Blondelovu základnú metódu – dialektiku). „Hovoril som si, keď je niekto dôverne oboznámený s odbočkami a návratmi tejto myšlienky, rovnako úzkostlivo svedomitej ako vynaliezavej, s touto hutnou konštrukciou, v ktorej strom, ako namietal už Lachelier, zakrýva trochu les – potom nielen že má problém nájsť konkrétny komentár pod formulou mnohokrát záhadnou, ale taktiež vidí, že v nej vládne poriadok…, ale nemôže si zastierať, že je na to potrebný čas a námaha, a chcel by som pomôcť tým, ktorí z jedného alebo iného dôvodu s nimi musia šetriť.“ (s. 7) Hlavným zámerom Blondelovho žiaka nie je teda nahradiť útlym a dobre čitateľným textom celé dielo svojho učiteľa. Naopak, pomocou pokusu o objasnenie a „vovedenie“ do tajov blondelovskej ontológie chce Archambault stimulovať uchvátenie a očarenie čitateľa blondelovskými myšlienkami a jeho iniciácia má byť odrazovým mostíkom k siahnutiu po „originálnom prameni“.

Pendant, venujúci sa najmä osvetľovaniu Blondelovej dizertácie *L'Action,* je rozdelený do 6 kapitol. Prvá kapitola tejto malej, ale obsažnej knihy je všeobecným úvodom do problematiky, ako aj do metafyziky samej. 2. až 5. kapitola sa venujú kľúčovým pojmom celej Blondelovej filozofie akcie. Posledná kapitola je sumarizáciou celého výkladu s pokusom domyslieť konzekvencie načrtnutého konceptu. Voľbu takejto metodiky považujem za prínosnú, a to najmä kvôli jej prehľadnosti a zrozumiteľnosti.

Pre Blondela je metafyzika disciplínou hľadajúcou odpovede na otázku, „Kde sa všetko spája a ako môže tento celok danosti nadobudnúť formu organizácie a jednoty?" (s. 15) To je jedna zo základných otázok metafyziky ako takej. Druhá otázka, ktorú si Blondel kladie, má však praktický až existenciálny ráz a úzko súvisí s pojmom akcie: „Aké je naše miesto v poriadku univerza, čo nás čaká, kam smerujeme, aký je zmysel nášho života?" (s. 15) Blondel sa pokúša vysvetliť realitu zo stanoviska konkrétneho bytia – človeka. Realita sa tak predostrie na náš vlastný spôsob. Na druhej strane sa Blondel pridržiava aj celostnosti, čiže sa snaží dialekticky spolu integrovať nahliadanie na realitu z konkrétnej pozície konkrétneho človeka, kde človek hľadá svoje miesto v realite – ale celostne, nie len čisto subjektívne. Práve táto črta blondelizmu sa javí ako najkomplikovanejšia, keďže ide o striktnú dialektiku, kde nie je vždy na prvý pohľad jasné, v čom sa protipóly zjednocujú, či vôbec ide o protipóly vo vlastnom slova zmysle, alebo aký je výsledok celého dialektického procesu. Čo sa týka metodiky, Blondel sa vyhraňuje voči klasickému chápaniu metafyziky zdedenému od Aristotela. Na jednej strane súhlasí s Aristotelom, že metafyzika si právom zasluhuje názov πρώτη φιλοσοφία (podobne sympatizuje aj s descartovským prirovnaním ľudského vedenia ku stromu, kde metafyzika tvorí jeho korene), ale na druhej strane aristotelovská τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ (aj keď vieme, že pomenovanie sa „udomácnilo" na základe usporiadania Aristotelových spisov Andronikom z Rhodu) nás odkazuje na skúmania „za" vnímateľnú skutočnosť. „Toto hľadanie môže priniesť jedine sklamanie. Javy nie sú mimo bytia: bytie je v nich a žije v nich. Javy sú, v určitom zmysle, samotné noumenon." (s. 20)

V kapitole o myslení sa dozvedáme, že Blondel rozoznáva tri navzájom prepojené koncepcie: ide o myslený objekt, myšlienkový akt a vzťah mysliaceho subjektu a mysleného objektu. Bez toho, aby sme mali objekt, nemôžeme uskutočniť myšlienkový akt (myslieť *na* niečo) a už vôbec sa nemôže vytvoriť vzťah mysleného objektu s mysliacim subjektom. V tomto ohľade sa zdá, že najpodstatnejším prvkom celého procesu je objekt. „Tieto tri poňatia sa navzájom implikujú. Ani jedno ani druhé nie je udržateľné bez nejakej výpožičky od tých druhých." (s. 29) Blondel však upozorňuje, že bez konštituovania vzťahu mysliaceho subjektu k myslenému objektu proces myslenia nie je možné zavŕšiť, preto sa práve tento *vzťah* stáva pre myslenie (čo do jeho aktivity a angažovanosti v celom procese) najdôležitejšou časťou.

Maurice Blondel, ako píše jeho žiak, vedie celý svoj filozofický podnik pozdĺž dialektickej hranice dvojíc pojmov. Avšak napríklad, oproti Heglovmu dialektickému systému, u Blondela nenarážame na dialektický boj pojmových náprotivkov. Každý z pojmov má svoju relatívnu autonómiu, ale v určitých aspektoch je dvojica vždy komplementárna. Keď Blondel rozlišuje medzi *nocionálnym* (tvorba pojmov, abstraktné predstavy, všeobecniny) a *reálnym* poznaním, hneď dodáva, že „medzi týmito dvomi formami poznania nie je možné uskutočňovať voľbu: jedna aj druhá, jedna kvôli druhej je potrebná. Len vďaka ich jednote sa môžu zmieriť univerzalita horizontu koextenzívneho všetkému súcnu a jedinečné hľadisko osobného vedomia: communio a individuatio." (s. 36) Na základe takto zadefinovaného poznania Blondel rozriešuje problém všeobecného a konkrétneho, kde oba prvky sú v celom procese rovnocenné. V tomto momente sa stáva zjavnejším jeho učebnicové zaradenie medzi „konkrétno-intergrálnu" ontológiu.

Čo je v blondelovskom jazyku *akcia*? K dvojici nocionálne-reálne poznanie kladie Blondel ďalšiu dvojicu oscilujúcu v dialektickom boji: myslenie a akcia. „Bez idey by akcia bola slepá a nesúdržná." (s. 37) To jasne ukazuje, že myslenie a akcia sa navzájom podmieňujú. Súhrnne môžeme povedať, že

akcia kryštalizuje, „šperkuje“, obohacuje myslenie. Z akcie vzídu plody konkrétneho praktického konania. Akcia vo vzťahu k mysleniu je viac dávajúca ako získavajúca. Obe činnosti však nemôžeme od seba separovať. Archambault opakovane cituje Blondelovu výzvu, že nemáme „oddeľovať hľadanie pravdy a dobra.“ (s. 38) Neoddeľovať však neznamená zamieňať, takže myslenie má v kompetencii hľadať pravdu a akcia dobro.

Podľa Blondela neexistuje „ani číra pasivita, ani absolútna spontaneita.“ (s. 59) Pod akciou nemá na mysli výsledok nejakého konania, ale samotný akt či proces konania. „Akcia je medzi-dvomi, spájajúci medzičlánok a akoby prechod, ktorým sa účinná príčina spája s príčinou účelovou, ktorá sa postupne vteľuje do príčiny účinnej, aby jej odovzdala dokonalosť, na ktorú ona vo veci ašpiruje.“ (s. 61)

Filozofia M. Blondela je veľmi rozsiahla a komplikovaná. Blondel síce nezavádza novú terminológiu (ako napríklad Heidegger), ale v množstve spletitého textu je niekedy skutočne náročné vystopovať základnú metafyzickú konštrukciu jeho filozofie akcie. Preto považujem Archambaultov úvod do filozofie M. Blondela za veľmi vydarený pokus. Pokiaľ sa aj autorovi nepodarí jeho pôvodný zámer, a to, že na základe jeho krátkeho resumé Blondelových fundamentálnych myšlienok, sa čitateľ dychtivo vrhne do niekoľko tisíc-stranových Blondelových kníh, Archambaultov text „čitateľne“ osvetľuje útroby niekedy takmer až nepreniknuteľného diela. Kniha tak znižuje pravdepodobnosť, že nám strom bude zacláňať v pohľade na celý blondelovský metafyzický les.

Mgr. Zuzana Blažeková
Katedra filozofie
Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
zuzanablazekova1@gmail.com